

Анотація

Кужба Михайло Дмитрович. Цимбальний всесвіт: стильові виміри сучасної творчості. – Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту, поданого на здобуття ступеня доктор мистецтва (спеціальність 025 – Музичне мистецтво, галузь знань 02 – Культура і мистецтво). Харківський національний університет мистецтв імені І.П. Котляревського, Міністерство культури та інформаційної політики України. Харків, 2023.

Головною ідеєю творчого мистецького проєкту є демонстрація різноманіття стилів та жанрів цимбальної творчості сьогодення на прикладі музичних творів композиторів різних національних шкіл та історичних епох (від бароко до сучасності), що увиразнилось у назві «Цимбальний всесвіт». Всеохопність залучення цимбалів до творчої практики виявлено під час роботи над проєктом крізь призму усіх складових: виконавство, композиторська творчість, жанрово-стильові системи, органологія. Оригінальність та актуальність ідеї розкрита через поєднання творчої та наукової складових – концертів, майстер-класів, воркшопів, конференцій, наукових статей, в яких автор послідовно доводив власну концепцію.

Творча складова проєкту представлена концертними програмами, які презентують цимбальне виконавство в різних стильових напрямках та формах. В рамках концерту № 1 «Цимбали та Бароко: Й.С. Бах, А. Вівальді» прозвучали твори обраних композиторів в аранжуванні для цимбалів та струнних із залученням клавесину, органу та арфи. Концерт № 2 «Метафора. Твори сучасних композиторів для цимбалів соло» надали змогу почути оригінальні твори для цимбалів соло композиторів ХХ-ХХІ ст. (Д. Задора, Б. Котюка, І. Якимчука, О. Тимофєєва, В. Вілінчука), звучання яких демонструють великі темброво-акустичні та віртуозно-технологічні можливості цимбального виконавства. Концерт № 3 «Фолк-акцент», який є по

сутті репрезентацією цимбалів як інструменту традиційного виконавства, змістив в собі не тільки звичні жанри народного танцювального фольклору (С. Кушнірука, В. Кречуна, С. Крецу, Е. Балога інших), але і твори сучасних українських композиторів, в музичному матеріалі яких є звернення до фольклорних витоків (А. Гайденка, М. Стецюна, В. Дмитренка, В. Богатирьова інші). Вагомим внеском у цимбальне виконавство є авторські аранжування, представлені у всіх трьох концертах. Так, проєкт презентує сучасне цимбальне мистецтво як відкрите, процесуальне та різностильове.

Наукове обґрунтування творчого мистецького проєкту націлено на висвітлення стильових вимірів світового цимбального мистецтва. Звертаючись до окремих питань з історії, теорії та практики виконавства на цимбалах, автор свідомо не обмежується одним видом інструменту, який наразі є репрезентантом українського цимбального професіоналізму – цимбалами системи Шунди – натомість аргументував причини використання інших видів цимбалоподібних інструментів. Цимбальне мистецтво українських митців в цілому є визнаним й займає місце в світовій музичній культурі, про що на сьогодні вже написано ряд різножанрових наукових та публіцистичних досліджень. Основна ідея пропонованого наукового обґрунтування формується навколо питань генезису, будови, різновидів, виконавських та наукових шкіл, жанрової системи сучасного цимбального мистецтва та дослідження стильових напрямів виконавства з виявленням загальних та специфічних його рис. Автор виходить з позицій, що цимбальне виконавство, форми його існування та жанри обумовлені історичним розвитком суспільства, конкретними національними традиціями та тісно пов'язані з творчістю особистостей, які його формують.

Мета дослідження – здійснити комплексний аналіз сучасного цимбального мистецтва, його окремих стильових напрямів з позиції специфіки

виконавської та композиторської практики.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у спробі систематизації та аналізу існуючих стильових напрямів цимбального виконавства, з підтвердженням можливості органічного існування в них цимбального тембру, подекуди навіть в неочікуваних творчих поєднаннях, а також – з уведенням у вітчизняне цимбалознавство оригінальних творів сучасних композиторів (О. Тимофєєв, В. Богатирьов, Д. Лазарєв), які проаналізовано вперше.

Практичне значення поданого проєкту полягає у розширенні відомостей про цимбальну творчість на сучасному етапі та напрацюванні специфічних методик аранжування творів за участю цимбалів.

Структура наукового обґрунтування відбиває логіку викладення.

В *Розділі 1* увагу зосереджено на історичних етапах розвитку світового цимбального мистецтва, існуючих різновидах цимбалоподібних інструментів, описі різновидів цимбалів як основи типології українського виконавського мистецтва, напрямках сучасного цимбалознавства, ролі національних шкіл гри на цимбалах та залучення їх до інтеграційних процесів, класифікації жанрової системи цимбальної творчості українських та європейських композиторів для цимбалів системи Шунди. В межах розділу автор звертається до питання аранжування для ансамблевих складів із залученням цимбалів, зокрема, докладно описує досвід аранжування до 1 концерту проєкту («Цимбали і Бароко»), в якому всі оркестрові партії створені автором за допомогою сучасних семплованих бібліотек інструментів для семплера Kontakt в цифровій аудіо станції (секвенсорі) Logic Pro X, в якій також було здійснено зведення та мастеринг аудіо. Доведено, що перекладення для цимбалів системи Шунди може інтерпретуватися не тільки з позиції творчого композиторського процесу, але й з позиції виконавської активної зацікавленості. Кожного разу авторські аранжування є не просто адаптацією, переінструментуванням, а саме

переосмисленням кожного окремого музичного твору з внесенням нових композиторських рішень.

Розділ 2 присвячено саме аналізу різних стилєвих векторів цимбального виконавства в сучасному світовому мистецькому просторі, охоплюючи на рівні жанру – від перекладення до авторської імпровізації, на рівні форми – від солюючого інструменту до нестандартних інструментальних складів, на рівні виконавства – від традиції до експериментальності, на рівні виконавської специфіки – від стандартних удару та щипку до розширених цимбалів.

Зокрема, в межах розділу вперше з позиції виконавства проаналізовано цимбальну творчість молдавсько-американського сучасного композитора Олександра Тимофеєва. Представлений аналіз дозволив: 1) здійснити періодизацію (вирізнено два творчих періоди), 2) позначити програмність та концертність характерними принципами композиторського мислення автора («The Flame», «Sincerity», «On Thin Ice» тощо), 3) зацентувати його звернення до природних якостей цимбалів. Виокремлено такі риси цимбальної стилістики як віртуозність, імпровізаційність, метро-ритмічна домінантність та політембровість. З точки зору жанру позначені дві основні категорії – концерту та мініатюри. Відносно інструментального складу вирізнено твори для цимбалів соло (Метафора, Ноктюрн, «Sincerity»), у супроводі фортепіано (Концертна п'єса «Snowstorm», «Lucky Strike»), для інструментального ансамблю (Концертна п'єса «Snowstorm», Балада) та для цимбалів з симфонічним (камерним) оркестром (Концерт). Аргументовано причини зацікавленості О. Тимофеєва українським мелосом та використанням музичного матеріалу двох українських народних пісень «Ой, горе, горе» та «Ой, коли-б той вечір». Виявлено притаманне композиторському мисленню поєднання сучасних метро-ритмів та імпровізаційно-кантиленних побудов як впізнавана риса композиторського стилю митця.

У *Висновках* висвітлені позиції, що надають уявлення про «темброву дуальність» цимбалів як сучасного інструменту. Зокрема їхній універсалізм виявлено при виконанні музики бароко, класицизму та романтизму, залучення у різні інструментальні склади, де вони органічно звучать. Темброва специфіка виявляє унікальність звучання, з неповторним і характерним забарвленням звуку, яке залучається сучасними композиторами та виконавцями у різних стильових напрямках (джаз, фоль-джаз, рок, фольк, кросовер) як репрезентант національного світосприйняття, при чому авторське мислення відбиває сучасний спектр образів, ритмів, інтонацій, презентуючи зустрічний рух національних шкіл в процесі глобалізації.

Ключові слова: сучасна цимбальна творчість, цимбальне мистецтво, цимбальне виконавство, стильові напрями виконавства, репертуар для цимбалів, композиторська творчість, цимбальний тембр, українські композитори XX-XXI ст., національні школи виконавства на цимбалах.